

e.અસ્મિતા

ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીનું મુખપત્ર

સંપાદક : પંચમ શુક્લ

અંક : 22

21 જૂન 2022

પ્રકાશકીય

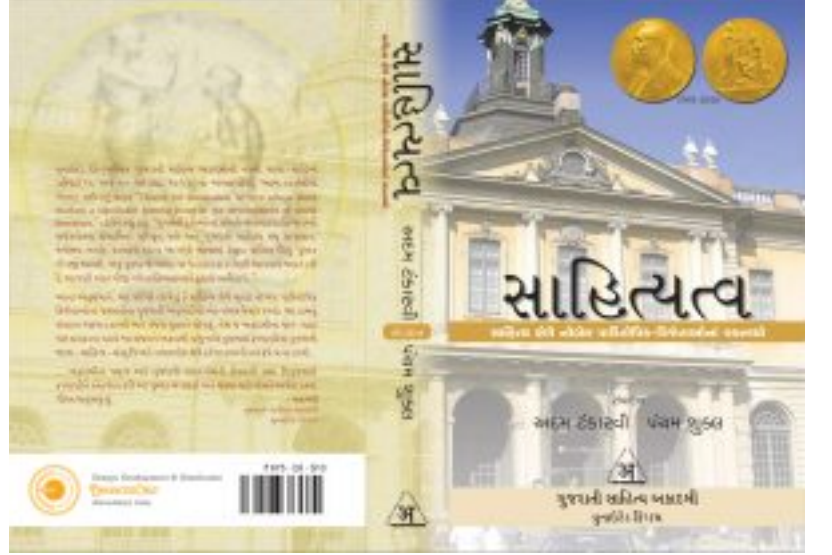
યુનાઇટેડ કિંગડમસ્થિત ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીની નવમી ભાષા-સાહિત્ય પરિષદ(૨૯ અને ૩૦ ઑગસ્ટ,

૨૦૧૫)ના અધ્યક્ષપદેથી, અદમ ટંકારવીએ એઝરા પા ઉન્ડ નું વાક્ય “Choose for translation, writers whose work marked a significant turning point in the development of

world literature.” ટાંકીને કહ્યું હતું, “યુગવર્તી કૃતિઓના પ્રભાવે આપણા સાહિત્યકારની સર્જકચેતના સંમાર્જિત-પરિષ્કૃત થશે અને ગુજરાતી સાહિત્ય વધુ પ્રાણવાન, તેજોમય બનશે. કાળક્રમે કદાચ આપણી ભાષામાં કાફકા વાંછિત ધિંગું પુસ્તક નીપજી આવશે. એવું પુસ્તક જે મસ્તક પર ઘડ દર્શને ફટકો મારી આપણને જાગ્રત કરી દે, આપણી અંદર થીજી ગયેલા હિમસાગરને કુહાડો બની કાપે.”

આના અનુસંધાને, આ પરિષદે ઠરાવેલું કે સાહિત્ય ક્ષેત્રે યુનંદા નોબેલ પારિતોષિક વિજેતાઓનાં પ્રવચનોના ગુજરાતી અનુવાદોનો એક સંચય તૈયાર કરવો; આ કામનું સંપાદન અદમ ટંકારવી અને પંચમ શુક્લને સોંપવું; તેમ જ અકાદમીના ચાર-સાડા ચાર દાયકાના પડાવે આ સંચયને સાંપ્રત અકાદમી પ્રમુખ વિપુલભાઈ કલ્યાણીના ગુજરાતી ભાષા-સાહિત્ય-સંસ્કૃતિ અને ડાયાસ્પોરા ક્ષેત્રે કરેલા કામની કદર રૂપે પ્રગટ કરવો.

આ પુસ્તક માટે સંપાદકોએ સહસ્રાબ્દીના સંધિકાળની આસપાસના વર્ષો(૧૯૯૯થી ૨૦૧૬)ની પસંદગી કરી હતી. નોબેલ પ્રવચનોના અંગ્રેજીમાંથી ગુજરાતીમાં અનુવાદ માટે યોગ્ય અનુવાદકોની પસંદગી અનૌપચારિક રીતે સંપાદકો અને અકાદમીના સંપર્કો દ્વારા સર્વસમાવેશક અભિગમને અનુસરીને કરવામાં આવી હતી. અલબત્ત, વૈશ્વિક સાહિત્યથી પરિચિત હોય; સંપાદકો અને અકાદમી સાથે નિર્વ્યાજ સ્નેહના સેતુથી જોડાઈને કામ કરી શકે એવી દેશ-પરદેશની (બ્રિટન, નોર્થ

સાહિત્યત્વ – સાહિત્ય ક્ષેત્રે નોબેલ પારિતોષિક-વિજેતાઓનાં વક્તવ્યો (1991-2016); સંપાદક : અદમ ટંકારવી – પંચમ શુક્લ; સંવર્ધક : કેતન રુપેરા; પ્રકાશક : ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી – યુનાઇટેડ કિંગડમ; પ્રાપ્તિસ્થાન : ગ્રંથવિહાર, ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, અમદાવાદ, ૩૮૦ ૦૦૯, પ્રથમ આવૃત્તિ, એપ્રિલ ૨૦૨૨; પાકું પૂઠું, સાઈઝ : 5.5” x 8.5”; પૃ. 432 (૩૦ + 4૦૨); રૂ. ૬૭૫ • £ ૮ • \$ 1૦

અમેરિકા, ઑસ્ટ્રેલિયા અને ભારત) વ્યક્તિઓને નિમંત્રણ મોકલવામાં આવ્યા હતા. મોટાભાગના સ્વીકૃત નિમંત્રણો સમયાંતરે અનુવાદ મેળવવામાં સફળ થયાં હતાં. સાથોસાથ કેટલાક અનુવાદક મિત્રોએ એકથી વધુ અનુવાદો કરી આપી, ન મેળવી શકાયેલા અનુવાદોની ખોટ પડવા દીધી ન હતી. ૨૧ અનુવાદકો પાસેથી મળેલા ૨૬ અનુવાદોમાં ભાષાની વિવિધ લઢણો, વૈવિધ્યસભર સાંસ્કૃતિક પરિવેશ અને ડાયાસ્પોરિક અનુભવોની ઝાંચ ઝીલવું આ પુસ્તક એટલે અમારી આ દરિયાપારની ગુજરાતી સંસ્થાની આગવી મથામણનો એક અનોખો પ્રયત્ન.

આ બધા અનુવાદો The Nobel Prizeની સત્તાવાર વેબસાઈટ nobelprize.org પરથી વક્તવ્યો ઉતારીને કરવામાં આવ્યા છે. જ્યાં ખપ પડ્યો ત્યાં છબીઓ પણ મોટે ભાગે એમાંથી જ વાપરવામાં આવી છે. એ રીતે વર્તમાન અને

આવનારી પેઢી માટે આ ઉજ્જવળ અને ઉમદા ખજાનો ખુલ્લો મૂકનાર નોબેલ ફાઉન્ડેશન માટે સાભાર સૌજન્યની લાગણી અને ફરજ બની રહે છે.

આ પુસ્તકના પ્રકાશનની યોજનાને, આરંભથી અંત સુધી નાણાકીય અને આયોજનની તમામ ગતિવિધિઓમાં, ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમીના અધિકારીગણ અને કાર્યવાહી સમિતિ દ્વારા સાંપડેલા સંપૂર્ણ પીઠબળને સહર્ષ વધાવું છું. અક્ષરે અક્ષરે પાનાંઓ પ્રગટાવી, પ્રકાશન પ્રકલ્પને સાકાર કરી આપવા માટે તમામે તમામ અનુવાદકોનો અંતરમનથી આભાર માનું છું. અકાદમી વતી સંપાદકોના સમય, શક્તિ, ધીરજ અને અનુવાદકો સાથેના સુચારુ પત્રવ્યવહારની કદર કરું છું. 'Enhancer Only'ના અધિપતિ કેતન રુપેરાએ સાબરમતીના તીરેથી આ પુસ્તકને આખરી ઓપ આપ્યો છે. ઉપરાંત, સજાવટ, મુદ્રણ અને વિતરણ સહિતની તમામ જવાબદારી સંભાળી સંસ્થા અને સંપાદકોને જે ગોવર્ધન-ટેકો કરી આપ્યો છે તેની ઓશિંગણ લાવે નોંધ લઉં છું. આખરે, આ પ્રકલ્પના દરેક ચરણે જેમણે સતત માર્ગદર્શન અને હૂંફ આપી છે એ અકાદમીના પ્રમુખ અને ગુજરાતી ડાયાસ્પોરાની દીવાદાંડી સમા વિપુલભાઈ કલ્યાણીને સ્નેહવંદન કરી આ પુસ્તક સંપાદકો અને સંસ્થા વતી એમને અર્પણ કરતાં ગૌરવ અનુભવું છું.

પંચમ શુક્લ

મહામંત્રી

ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી (યુનાઇટેડ કિંગડમ)

હેરો, ૨૮ ડિસેમ્બર, ૨૦૨૧

=====

સાહિત્યત્વ : સાહિત્ય ક્ષેત્રે નોબેલ પારિતોષિક

વિજેતાઓનાં વક્તવ્યો : અનુભૂતિની અભિવ્યક્તિ –

બકુલા દેસાઈ-ઘાસવાલા

અદમ ટંકારવી અને પંચમ શુક્લ સંપાદિત નોબેલ પારિતોષિક વિજેતાઓનાં વક્તવ્યોની ૧૯૯૧-૨૦૧૬ સુધીની શ્રેણીને આવરી લેતું સંપાદન એક વિશિષ્ટ સાહિત્યિક ઘટના છે. એનું પ્રકાશન વિપુલ કલ્યાણીની સાહિત્યિક સેવાઓને બિરદાવવા માટે થયું છે, એ વધારે સંતર્પક છે.

સ્વીડીશ એકેડેમી દ્વારા અપાતું નોબેલ પારિતોષિક વિશ્વસ્તરે અદ્વિતીય અને અણમોલ ગણાય છે. નોબેલ પછી કોઈ મહોરની જરૂર રહેતી નથી એટલે દરેક સર્જકનું એ જાગતિક-અજાગતિક સપનું બની રહે છે. છવ્વીસ પ્રકરણોમાં વિશ્વ ભરના વિજેતાઓએ પોતાની કેફિયત વર્ણવી છે અને એ

સીમાચિહ્નરૂપ છે. બ્રિટન, નોર્થ અમેરિકા, ઓસ્ટ્રેલિયા અને ભારતનાં એકવીસ જેટલાં સ્ત્રી-પુરુષ અનુવાદકોએ પોતાનો કસબ દર્શાવીને પુસ્તકને આસ્વાદ્ય બનાવવાની મહેનત કરી છે, જેમાં નવ લેખિકાઓ અને બાર લેખકો છે. સંપાદકીય થીવટ અને સૂઝસમજનો ધ્યાનાકર્ષક વિનિયોગ થયો છે. અદમ ટંકારવીથી એમનાં નામ-કામનાં કારણે પરિચિત તો પંચમ શુક્લ "મા પાસે શીખ્યો છું હું " કાવ્યનાં કારણે મને પોતીકા લાગ્યા છે. વિપુલભાઈ તો ખાસ્સા નજીક લાગે, કારણ કે એકાદ અછડતી મુલાકાત છતાં એમણે મને વખતોવખત યાદ કરીને સાહિત્યક્ષેત્રે વિશાળ વર્તુળનો પરિચય કરાવ્યો છે. સૌથી વધારે યાદ રહી ગયો છે એ કાર્યક્રમ જે અભિવ્યક્તિની રૂંધામણને ટાઢી પાડતી નાગરિક હિલચાલના સંદર્ભે હતો.

અહીં વિજેતાઓમાં સાત લેખિકાઓ અને ઓગણીસ લેખકો છે. વિશ્વભરના સર્જકોની કેફિયત મૂળસોતી, પારદર્શક, વિચારવંત અને સહજ અનુભૂતિની અભિવ્યક્તિ છે. આ પુસ્તક એક બેઠકે વાંચી શકાય એવું નથી, કારણ કે એક એક પ્રકરણમાંથી પસાર થઈએ એટલે જે તે સર્જક અને તેના વસવાટના દેશની વાસ્તવિક સ્થિતિમાં વાચક તરીકે સહયાત્રા માણવાનું ચૂકી શકાય એમ નથી. અભ્યાસપૂર્ણ સંપાદકીય લેખ જ ધ્યાનાકર્ષક છે, જે ચારસો છવ્વીસ પાનાનાં ફલક પર ફેલાયેલી કેફિયતોનું પ્રતિબિંબ છે. વિવિધ ભાષાના સર્જકોએ પોતાની કેફિયત માતૃભાષામાં આપી હોય તો તેનાં અંગ્રેજી અનુવાદના આધારે એનું ગુજરાતીકરણ થયું છે. પુસ્તક વાંચતા મૂળ ગુજરાતીમાં લખાયું હોય એવી છાપ પડે છે. બે સર્જક જાતે ઈનામ સ્વીકારવા હાજર રહી શક્યા નહીં, એટલે ટોમસ ટ્રાન્સ્ટ્રોમર વતી એમના જીવનસંગિની મોનિકાએ સંક્ષિપ્તમાં એમની કેફિયત આપી છે અને બીજી અભિવ્યક્તિ એલિસ મુનરોની છે તે મુલાકાતરૂપે છે.

મારા પર પડેલી પ્રથમ છાપ એ છે કે દરેક સર્જક માટે Personal is Political – યથા પિંડે તથા બ્રહ્માંડે – જે પિંડમાં છે તે બ્રહ્માંડમાં કે વૈશ્વિક છે તે ભાવના બરકરાર છે. લગભગ દરેકના લેખનનાં મૂળિયાં બાળપણમાં સાંભળેલી વાર્તાઓ, અનુભવો પર વિસ્તરેલાં છે. આમ નકરી વાસ્તવિકતાની ભોંય પર એમની સર્જકતા વિસ્તરેલી છે. સાહિત્યનાં કોઈ ધારાધોરણોની કે માળખાગત નિયમો આધારિત સર્જનની બોલબાલા અહીં નથી દેખાઈ. પોતાના વાસ્તવિક અનુભવોની

નિર્લેખ અનુભૂતિ જ લેખનશૈલીને વિશ્વસનીય, ધારદાર, મંજાયેલી રાખે છે તે મુખ્ય સૂર સ્કુટ થતો રહે છે. બીજી આંખે ઊડીને વળગે એવી વાત એ છે કે માણસજાત અત્ર તત્ર સર્વત્ર કોઈ પણ ભેદભાવ વગર સરખી જ છે એટલે કે એનાં વૃત્તિ-વલણમાં પ્રગટતી સારીનરસી તમામ લાગણીઓમાં કોઈ ફરક નથી. ખાસ કરીને હિંસક મનોવૃત્તિ તો સાર્વત્રિક જણાય. યુદ્ધસ્ય કથા રમ્યા:॥ ભલે કહેવાયું હોય પરંતુ યુદ્ધ ક્યારે ય કોઈને માટે આશીર્વાદ નથી ને નથી જ તે અહીં વારંવાર દોહરાતું જણાયું છે. દુનિયાના તમામ પ્રદેશોમાં વર્ણ, વર્ગ, જાતિ, લિંગનો પ્રભાવ એકરસ કે સમરસ છે. આદિવાસીઓ, વિસ્થાપિતો, દલિતો, સ્ત્રીઓ, ગરીબોની સ્થિતિમાં કોઈ ફરક નથી.

નામોના ઉચ્ચાર કરતા ન આવડે અને અર્થ યાદ ન રહે તેવી અભિવ્યક્તિમાં પણ સરેરાશ-સામાન્ય સ્ત્રી પુરુષોનો દરજ્જો, કસોટી, વિટંબણા, પડકારો જગતભરમાં સરખા છે તે મને સમજાયું છે. ઘર-વર-છોકરાંને સાચવીને લખતી લેખિકાઓ સાર્વત્રિક છે. પોતે કેમ લખે છે, ક્યારથી લખે છે, શું અનુભવે છે, કદરદાનીની મોહતાજી વગર લખે છે ઉપરાંત બોલી કે ભાષાના ભવિષ્યથી લઈ ગરીબી, ભૂખ, અપમાન, અવગણના અને સ્થાપિત હિંતો સામે સામે પૂરે તરનારી પ્રજાનો અવાજ બુલંદ કરવા મથતાં સર્જકો એક નાતના છે તે અહીં સુપેરે આલેખાયું છે. સત્તાધારીઓ કેવી રીતે તમામ સંશાધનો પર પ્રભાવક બને છે અને વખત આવે એમની ખાલ ઊતરી જાય છે અને તેમનો અહંકાર, સ્વાર્થ, સ્વકેન્દ્રિતતા, કહેવાતો રાષ્ટ્રપ્રેમ, પરિવારપ્રેમ, ઓળખની કટોકટી અને અન્ય પરિબળો મુખર થઈ સર્વનાશ વેરે છે તે સમજાતાં વાર નથી લાગતી એટલી હદે એ જગતભરમાં પોતાનો પંજો ફેલાવીને બેઠા છે. આવી નકારાત્મકતાઓ વચ્ચે પોતાની અભિવ્યક્તિ દ્વારા પોતાનો નગરખાનામાં તત્સૂરી જેવો અવાજ દુનિયાભરમાં સંભળાવ્યો તેનું કારણ એમની સર્જન કે લેખિત અભિવ્યક્તિને વિવિધ ભાષાના અનુવાદકોએ પોતાના અવાજમાં તબદિલ કરી છે, વૈશ્વિક મંચ પર પોંખાવાનાં કારણે સર્જકો પોતાની વાત કેન્દ્રમાં આવી કહી શકે છે તે માટે દરેક વક્તા કૃતજ્ઞતા વ્યક્ત કરે છે.

પોતાની અભિવ્યક્તિને સાહિત્ય થકી ઉજાગર કરનારાં કંઈકેટલા સર્જકોને મોતને ઘાટ ઉતરવું પડ્યું કે જેલોમાં સબડવું પડ્યું, દેશપાર થવું પડ્યું તેની દાસ્તાન પણ સરખી

છે. તાકાતવર, સંપન્ન, સત્તાધારી લોકો કેવી રીતે વર્તે છે છતાં કલમનો એક ઝટકો એમને કેટલી અસલામતી અને અનિશ્ચિતતાનો અહેસાસ કરાવે છે તે અહીં બુલંદ અવાજે કહેવાયું હોય એમ લાગે છે કારણ કે અહીં આપણે જે દુનિયામાં જીવ્યાં છીએ કે જીવી રહ્યાં છીએ તેનો પડઘો પડે છે અને દર્શન સુપેરે થાય છે કારણ કે હવે એક અવાજ અંતહિન અવાજોમાં પલટાઈ ગયો છે, પરંતુ એ કર્કશ નથી એમાં આકંદ, આક્રોશ, યુપકીદીનો પ્રભાવ, નીડરતા, હિંમત, સરફરોશીની તમન્ના સમેત સઘળું વણાઈ ગયું છે. આ સર્જકોનું સર્જન કે વક્તવ્યો ફક્ત નિરાશા, દુઃખ, હોંસાતોંશી, ઈર્ષ્યા, અદેખાઈ, વેરઝેરનું જ વમન કરે છે એવું નથી. આશા, ઉત્સાહ, આનંદ, ગૌરવ, પ્રેમની સકારાત્મકતાને પણ ઘૂંટે છે.

મને જે સત્યદર્શન થયું તે આ : અંતે તો પ્રેમ જ દુનિયાને જિવાડે છે અને જિવાડશે.

સૌજન્ય : બકુલાબહેન દેસાઈ-ઘાસવાલાની ફેઇસબૂક દીવાલેથી સાદર
+++++

**જીવન જવ સુકાઈ જાય
કરુણા વર્ષન્તા આવો !
માધુરી માત્ર છુપાઈ જાય
ગીત સુધા ઝરન્તા આવો !**

**કર્મના જ્યારે કાળાં વાદળ
ગરજી ગગડી ઢાંકે સહુ સ્થળ
હૃદય-આંગણો, હે નીરવ-નાથ
પ્રશાન્ત પગલ આવો !**

**મોટું મન જ્યારે નાનું થઈ
ખૂણે ભરાયે તાળું દઈ,
તાળું તોડી, હે ઉદાર નાથ !
વાજન્તા ગાજન્તા આવો !**

**કામ ક્રોધનાં આકરાં તૂફાન
આંધળાં કરી ભુલાવે ભાન,
હે સદા જાગન્ત ! પાપ ધુવન્ત !
વીજળી ચમકન્તા આવો !**

— રવિ ઠાકુર

[મૂળ બંગાળી - 'જીવન જખન શુકાયે જાય, કરુણા ધારાય એસો !-નો
અનુવાદ]

યુનાઈટેડ કિંગડમસ્થિત
ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી

યોજે છે

અમેરિકાસ્થિત લેખક, ગાયક, સંગીતકાર વિજય ભટ્ટ સાથે એક બેઠક

ગુજરાતી ગીતો અને કાવ્યસંગીત

શનિવાર, 02 જુલાઈ 2022 ઠીક સાંજે પાંચ વાગ્યાથી

[ભારત : 21.30 • અમેરિકા : પૂર્વ કાંઠે : 12.00; પશ્ચિમ કાંઠે : 09.00; ઑસ્ટ્રેલિયા : 02.00]

કમ્પ્યુટર કે લેપટોપથી આપેલી લિન્ક પર ક્લિક કરીને Zoomમાં સીધો પ્રવેશ મેળવી શકાશે, પરંતુ આઈપેડ કે મોબાઈલ ફોન જેવાં નાનાં સાધનો પર અગાઉથી Zoom એપ ઈન્સ્ટોલ કરવાની ભલામણ કરીએ છીએ.

The link for this session : <https://us06web.zoom.us/j/89732135121> (Meeting ID: 897 3213 5121)

વાચકજૂથના સભ્યોને તેમ જ મહેમાન મિત્રોને પણ એમના કમ્પ્યુટર કે આઈપેડ જેવાં સાધનોમાં અનુકૂળ હોય તો Zoom ઈન્સ્ટોલ કરવાનું સૂચવીએ. અન્યથા અહીં આપેલી લિન્ક પર ક્લિક કરવાથી Zoom તમને દાખલ પણ કરશે. આમ વગર ખાતાએ તમે આ બેઠકમાં પ્રવેશી શકશો. શુભ કામનાઓ. પધારો. સ્વાગત હો.